

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Pimpernelblauwtje (*Maculinea teleius*) H1059

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994).

2. Kenschets

Beschrijving: Het Pimpernelblauwtje is een van onze grootste blauwtjes. De bovenkant van de vleugels is helder donkerblauw. Het vrouwtje heeft grotere zwarte vlekken en een bredere zwarte rand dan het mannetje. Het Pimpernelblauwtje behoort tot de mierenblauwtjes. Dit zijn vlinders van het geslacht *Maculinea* die een deel van hun leven als rups doorbrengen in mierennesten. Het Pimpernelblauwtje gebruikt maar één enkele plantensoort als voedsel- en waardplant: dat is de Grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*). Het vrouwtje van het Pimpernelblauwtje zet de eitjes in de maand juli apart af op de waardplanten en kiest daarvoor jonge, kleine bloemhoofdjes van doorgaans wat kleinere exemplaren uit. Hierin verschilt deze soort van het Donker Pimpernelblauwtje, die oudere knoppen van deze waardplant gebruikt en meerdere eitjes op grotere bloemhoofdjes afzet. De jonge rupsen van het Pimpernelblauwtje eten na het uitkomen drie tot vier weken van de bloempjes. In tegenstelling tot de meeste vlindersoorten wisselen deze rupsen dan van dieet waarbij ze van vegetarisch op dierlijk voedsel overgaan. De rupsjes van het Pimpernelblauwtje laten zich op de grond vallen en wachten op een Moerassteekmier (*Myrmica scabrinodis*). Als zulk een mier een van die rupsen tegenkomt neemt hij de rups tussen zijn kaken mee naar het mierennest. In het nest voedt de rups zich met mierenbroed en daar overwintert hij. In mei of juni van het volgende jaar vindt de verpopping plaats. In Nederland vliegt het Pimpernelblauwtje van eind juni tot eind juli. De vlinders van deze soort zijn te vinden op bloemrijke, schrale graslanden waar veel Grote pimpernel groeit.

Relatief belang binnen Europa: aanzienlijk

Het Pimpernelblauwtje komt voor in een vrij smalle band die zich uitstrekt van Nederland en Frankrijk in het westen tot Korea en Japan in het oosten. Binnen Europa is de soort vrijwel geheel beperkt tot de continentale regio. Alleen in Nederland en Frankrijk komen enkele populaties in de Atlantische regio voor. Het Pimpernelblauwtje geldt als kwetsbaar ('vulnerable') binnen Europa. Het aandeel van Nederland in de totale populatie van de EU-landen is klein (minder dan 1%). De Nederlandse populatie is echter van belang voor de Atlantische regio. De status in Frankrijk is niet exact duidelijk, maar waarschijnlijk komen daar niet meer dan een tiental, meest kleine tot zeer kleine, populaties voor. Het aandeel van de Nederlandse populatie in de Atlantische regio kan ruwweg tussen de vijf en tien procent bedragen.

3. Ecologische vereisten

Het Pimpernelblauwtje komt voor in stroomdalen van rivieren en beken. In een gezonde populatie ligt hier een keten van hooilanden met veel Grote pimpernel, vaak verbonden via wegen met brede bermen waarin de waardplant ook talrijk groeit. De soort is weinig mobiel en kan geïsoleerd geraakte percelen moeilijk weer herbevolken.

Leefgebied: Het Pimpernelblauwtje vliegt op vrij vochtige, matig schrale tot licht bemeste graslanden met veel Grote pimpernel door Janssen & Schaminée gekarakteriseerd als begroeiingen van de verbonden *Calthion palustris* en *Junco-Molinion*, en habitattypen 6410 (grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige of lemige kleibodem) en 6510 (laaggelegen schraal hooiland). Meestal zijn dit extensief gemaaide hooilanden of brede wegbermen en kanaaloevers. De ei-afzetting van *Maculinea teleius* vindt meest plaats op kleine knoppen van kleinere planten, die in lagere vegetaties staan. In Nederland is de voornaamste waardmier de Moerassteekmier. Deze mierensoort maakt zijn nesten vooral op open plaatsen in de vegetatie.

Daarom wordt het Pimpernelblauwtje ook meestal op redelijk grote open percelen aangetroffen. Kleine populaties op wegbermen en andere marginale leefgebieden zijn uitermate zeldzaam en kwetsbaar. De nesten van de Moerassteekmier zijn doorgaans vrij klein en kunnen niet meer dan één rups per jaar groot brengen. Om aan al deze randvoorwaarden te voldoen moet het leefgebied dus een vochtige, open vegetatie hebben met in juli vrij kleine planten van de Grote pimpernel met kleine knoppen. Als de vegetatie voedselarm genoeg is, is deze situatie te handhaven door één maal per jaar te maaien nadat de rupsen de knoppen van de waardplant verlaten hebben (in praktijk na 1 september). Op rijkere (of verrijkte) grond moet twee keer gemaaid worden: begin juni en vanaf 1 september, omdat anders de vegetatie in de vliegtijd van de vlinders te hoog en te dicht is en er te weinig kleine planten van de Grote pimpernel zijn.

Voedsel: De volwassen vlinders drinken graag nectar van Grote pimpernel, maar bezoeken ook regelmatig andere planten, zoals blauwe knoop, knoopkruid, distels of kattenstaart. Voor het afzetten van de eitjes zijn Grote pimperlennellen met bloemknoppen nodig. Deze moeten dan ook in een flinke dichtheid aanwezig zijn, maar dit is meestal niet de beperkende factor. In de leefgebieden is Grote pimpernel vrijwel altijd bijzonder talrijk. Daarna gaan de rupsen naar de nesten van de Moerassteekmier. Voor een gezonde (deel)populatie is een dichtheid van minimaal één mierenest per m² over een aaneengesloten oppervlakte van minimaal 2 ha noodzakelijk.

Minimum omvang duurzame populatie: Bink noemt het ruimtebeslag bijzonder klein (1 ha) en de populatiedichtheid zeer hoog tot gemiddeld (4 tot 260 per ha). De populatie in de Moerputten overleeft inmiddels vijftien jaar op een perceel van minder dan één hectare groot. Na de stabilisatie van de aantallen in 1994 schommelt de populatieomvang tussen de 100 en 450 vlinders, wat min of meer overeenkomt met de inschatting van Bink. Het betreft hier natuurlijk maar één populatie. Voor een duurzame Nederlandse metapopulatie zouden enkele tientallen van dit soort populaties aanwezig moeten zijn met duizenden tot tienduizenden vlinders per jaar.

4. Huidig voorkomen

De enige huidige populatie van het Pimpernelblauwtje leeft op enkele percelen in de Moerputten bij Den Bosch en in een naburige wegberm.

Verspreidingskaart Pimpernelblauwtje

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Rond 1950 kwam het Pimpernelblauwtje in Midden-Limburg en Midden-Brabant voor met enkele tientallen populaties. De Nederlandse populatie moet toen enkele duizenden tot enkele tienduizenden vlinders groot zijn geweest. In 1972 verdween het Pimpernelblauwtje uit ons land. In de Moerputten vond in 1990 een herintroductie van het Pimpernelblauwtje plaats.

Recente ontwikkelingen: Lange tijd bleef de geïntroduceerde populatie van de Moerputten beperkt tot één perceel van minder dan 1 ha. Sinds kort heeft het Pimpernelblauwtje zich uitgebreid naar andere percelen en wegbermen.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied bestaat op dit moment uit maar één 10x10 km-hok. Dat is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Het Pimpernelblauwtje neemt op dit moment toe (bron: NEM Meetnet Dagvlinders); in 2007 waren er in en rond de Moerputten naar schatting 800 exemplaren. Dit aantal is echter veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Nodig zijn bloemrijke, schrale graslanden waar veel Grote pimpernel groeit als leefgebied: minimaal enkele tientallen plekken van minimaal 1 ha groot. Het leefgebied is duidelijk te klein en heeft onvoldoende kwaliteit om op lange termijn het voortbestaan van de soort te kunnen garanderen.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

Naar verwachting zal het aantal graslanden met Grote pimpernel en Moerassteekmieren dermate beperkt blijven, dat de vooruitzichten voor het Pimpernelblauwtje zeer slecht zijn. Geïsoleerde populaties zoals de huidige enige Nederlandse populatie zijn verder bijzonder gevoelig voor grote of kleine catastrofes of ongelukjes. Voor het behoud op langere termijn moet dan ook worden gevreesd.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:

Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 13 10x10 km-hokken

- **populatie:** 10.000 exemplaren

- leefgebied:

Vereist is voor behoud van de soort in ons land een verspreiding met meer dan 25 populaties en in totaal enkele duizenden tot tienduizenden vlinders (gemiddeld 10.000 vlinders).

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding			
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Oordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Bink, F.A., 1992. Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Figurny, E. & M. Woyciechowski, 1998. Flowerhead selection for oviposition by females of the sympatric butterfly species *Maculinea teleius* and *M. nausithous* (Lepidoptera: Lycaenidae). *Entomologia Generalis* 23(3): 215-222.
- Lhonoré, J., 1998. Biologie, écologie et répartition de quatre espèces de Lépidoptères Rhopalocères protégés (Lycaenidae, Satyridae) dans l'ouest de la France. OPIE, Guyancourt.
- Stankiewicz, A. & M. Silesniew, 2002. Host specificity of *Maculinea teleius* BGSTR. and *M. nausithous* BGSTR (Lepidoptera: Lycaenidae) the new insight. *Annales Zoologici (Warszawa)* 52(3): 403-408.
- Stettmer, C., B. Binzenhoefer, P. Gros & Hartman, P., 2001. Habitatmanagement und Schutzmassnahmen für die Ameisenbläulinge *Glaucopsyche teleius* und *Glaucopsyche nausithous*. Teil 2: Habitatansprüche, Gefährdung und Pflege. *Natur und Landschaft* 76(8): 366-375.

- Swaay, C.A.M. van & M.S. Warren, 2003. Prime Butterfly Areas in Europe: Priority sites for conservation. National Reference Centre for Agriculture, Nature and Fisheries, Ede, The Netherlands.
- Thomas, J.A., 1984. The Behaviour and Habitat Requirements of *Maculinea nausithous* (the Dusky Large Blue) and *M. teleius* (the Scarce Large Blue) in France. *Biological Conservation* 28: 325-347.
- Thomas, J.A., G.W. Elmes, J.C. Wardlaw & M. Woyciechowski, 1989. Host specificity among *Maculinea* butterflies in *Myrmica* ant nests. *Oecologia* 79: 452-457.
- Wynhoff, I., 2001. At home on foreign meadows: the reintroduction of two *Maculinea* Butterfly Species. Proefschrift LU Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet & S. Janssen, 2003. Mieren en pimperlblauwtjes bij de Moerputten 2003. Rapport VS2003.45, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wynhoff, I., N. Peet, S. Janssen, C.A.M. van Swaay, 2004. Stand van de pimperlblauwtjes van de Moerputten 2004. Rapport VS2004.51 De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wynhoff, I., S. Jansen, N. Peet & H. Vennix, 2007. De pimperlblauwtjes in en rondom de Moerputten 2007. VS2007.047, De Vlinderstichting, Wageningen.